

HER YERDE YABANCI

Yeni filmi “*Ahlat Ağacı*”yla yine müthiş kadrajlar ve uzun diyaloglar üzerinden ilerleyen etkileyici bir filme imza atan *Nuri Bilge Ceylan* ilk kez *Cannes Film Festivali*’nden ödüksüz dönmüş oldu. Buna rağmen festivalin en sevilen ve konuşulan filmlerinden “*Ahlat Ağacı*”nı merak edilen tüm ayrıntılarıyla usta yönetmene sorduk.

Esin KÜÇÜKTEPEPINAR
esin.sinema@gmail.com

Mayıs Sıkıntısı”ndan neredeyse 20 yıl sonra döndüğü memleketi Çanakkale’de bu kez “Türkiye’de kendini var etmeye çalışan bir gencin etrafını kuşatan değer yargılarını göstermeye gayret ettim” dediği yeni filmi “*Ahlat Ağacı*”yla karşımızda Altın Palmiyeli Nuri Bilge Ceylan. Çok erken kaybettiğimiz Mehmet Emin Toprak’ın canlandırdığı Saffet’in gelecek hayallerinden şimdilerde Doğu Demirkol’un oynadığı Sinan’ın temsil ettiği gelecek arasındaki müthiş değişimin altını çiziyor: “Sadece değişen iktidarlar, medyasıyla, yargısıyla içdiş edilmiş bir demokrasi, gurur duyması gereken aydınların hapislerde çürüten, büyük ekonomik krizlere gebe bir Türkiye olması açısından da değil, teknolojik bombarduman,

globalleşme, değişen değer yargıları ve yaşama alışkanlıkları ile bambaşka bir dünya artık bu” diyor. “*Ahlat Ağacı*” geçtiğimiz ay dünya galasını yaptığı 71. Cannes Film Festivali’nden ödüksüz döne de Altın Palmiye yarışımın en beğenilen filmlerinden birisi olarak başta edildi.

“*Ahlat Ağacı*” kafasını kitabından kaldırıp karşıya bakan gözlüklü bir gencin camın ardındaki silik görüntüsüyle açılıyor ve bir anlığına adeta başka bir zaman diliminde bekleyen bir Nuri Bilge Ceylan’ı hatırlatıyor ya da festival yorgunu bir film eleştirmenin sanrısı olarak, bana öyle geliyor. Yanlış anlaşılmasın, “*Ahlat Ağacı*” doğal olarak yazarlarını bağlasa da elbette otobiyografik bir film değil, bu açılış sahnesi de devasa 188 dakikanın başlangıcı sadece. Zaten gözlüklerini çıkarıp çantasını toparlayarak otobüse doğru yürüyen hafif iri

yarı genç görüş alanımıza girdiğinde, Çanakkale’deki aile evine dönen, okulundan yeni mezun öğretmen Sinan’ı görüyoruz, hani Doğu Demirkol oynuyor.

71. Cannes Film Festivali’nde Altın Palmiye için yarışan “*Ahlat Ağacı*” kapanış ve ödül töreninden bir gece önce, festival yorgunu gazeteci ve konuklara akşam saatinde gösteriliyor ama diyelim ki basın gösterimi geceyarısına doğru bitse de alkışlar kısa sürmüyor, öylesine garip bir uyanıklık, uyarılmışlık hali, Altın Palmiyeli “*Kış Uykusu*”nda Haluk Bilginer’in sapmadığı yan yollardan birindeyiz adeta. Zamanımız dar çünkü ‘festivalden bildiriyor’ kıvamında hızlı bir söyleşi için hemen soru hazırlamak gerekiyor. Ceylan’ın zamanı da dar çünkü sabaha basın toplantısına koşturacak, peşinden biz de.

Nuri Bilge Ceylan senaryoyu bildiğiniz gibi Ebru Ceylan ve Akın Aksu ile birlikte yazdı. Hatırlatırsak, olağan bir memleket ziyaretinde yani Çanakkale’de, akrabası Aksu’yla karşılaştıklarında onun babası

Fotoğraf Ebru Ceylan

üzerinden bir film yapma fikriyle başlamış her şey. Dünya aleme açıkladığı gibi "Mayıs Sıkıntısı" misali yeniden memleketi Çanakkale'ye dönmekten, bir nevi kendini tekrar ettiğinin düşünülebileceği ihtimalinden çekinse de boşvermiş. "Köyün değer yargılarının dışında yaşayan, bu yüzden de onay ve takdir görmeyen bir adamdı. Babamı da biraz hatırlatıyordu. Hüzünlü bir yönü vardı" sözleriyle açıklıyor mevzuu dünya basınına ve senaryo yazım aşamasında baba yerine oğula odaklanmaya karar verdiklerini söylüyor. Baba karakterini oğlula çarpışması üzerinden çıkarmak daha uygun görünmüş. Aslında hep gençler üzerine bir film yapmak istediğini ve diğer söyleyebileceği şeyleri bunun üzerine akıtmayı düşündüğünü belirtirken filmi özetleyen cümleyi kuruyor: "Bir bakıma Türkiye'de kendini var etmeye çalışan bir gencin etrafını kuşatan değer yargılarını göstermeye gayret ettim."

Gerçekten de babasıyla olan çekişmeli ilişkisini sürdürmeye çalışan genç Sinan, kendi deyişiyle 'meta roman' olarak yücelttiği 'Ahlal Ağacı'nı bastırmak için kasabada para ararken sürekli birileriyle karşılaşır. Dolayısıyla her çaldığı kapıda, evde annesi, tarlada dedesi veya yoldaki imamla girdiği muhtelif sohbetlerde kişilerin kendi açmazları kadar memleketin hal ve ruhiyatı da ortaya çıkıyor. Bu yönüyle de Ulysses'e benzetilebilir elbette, 'Yeteneğini henüz bilmediğimiz bir yazarın genç adam olarak portresi' gibi bir şey de söylenebilir istenirse.

Cannes'ın gedikli ve Altın Palmiyeli bir sinemacı olarak yeniden buralarda olma halini sormakla başlıyorum yine, azıcık rahatlama var mı yoksa endişe seviyesi baki mi? "Film ilk kez ortaya çıkacağı için endişe var tabii biraz ama, eskisi kadar da değil sanki" diyor.

Filmi henüz izlemeyenler için ketum olmak gerek ve genel sorularla idare etmek gerekiyor. Yine baba ocağına dönmek ama köklerini koparmak ve özgürleşmek hissiyatı, derken dön dolaş babanın izinden belki de

Filmin önemli rollerini Doğu Demirkol, Murat Cemcir, Benu Yıldırım, Hazar Ergüçlü paylaşıyorlar.

hiç başarılamayacak bir görevin bayrağını devralmak var, bu bir hayat döngüsü ve bu sarmalın ona ne hissettirdiklerini sorduğumda açıklıkla yanıtıyor: "Babanın gizlediği şey, oğulda açığa

çıkarmışlar. İnsan istese de istemese de babasından bazı özelliklerin kendisine miras olarak geçmesine engel olamaz. Birtakım zayıflıklar, huylar, tikler ve daha bir sürü başka şey. Bu filmde, sevemediği, benimseyemediği bir kadere, yani babasının kaderine doğru sürüklenmekte olduğunu suçluluk duyguları eşliğinde duyumsayan bir gencin dünyasını, acı verici deneyimlerle yüklü bir olay örgüsü eşliğinde ortaya koymaya çalıştık." Peki taşraya dönmek ve hesaplaşmak hayat boyu sürecek, bitmeyecek bir süreç midir? "Taşraya dönmek, şehre dönmek falan, aslında yok öyle şeyler. Zaten hayatımız da kentle kır arasında mekik dokumakla geçiyor. Yaptığımız film de ya kentte geçecek ya da kırdaki, özel

bir anlamı yok bunun" sözleriyle mevzuu kapatıyor.

Biraz özel bir alan ama bir baba-oğul hikayesi anlatırken birkaç yıl önce kendi babasını kaybetmiş olmasının bu senaryonun yazımındaki etkisini merak ediyorum, "Bilmiyorum. Zor sorular soruyorsun. Yaşımı başımı almış durumda olduğum için belki, bende pek öyle olmadı galiba. Senaryoyu yazarken daha çok babamın yaşarken, bütün hayatı boyunca içine sürüklenmek ve bir kader gibi kabullenmek zorunda kaldığı koyu yalnızlık aklımdaydı daha çok" diyor.

Film Sinan'ın yolda rastladığı insanlarla olan sohbeti ve dolayısıyla hayatından muhtelif kesitler veren bölümlerle ilerliyor. Başlarda Sinan'ın Hazar Ergüçlü'nün canlandığı Hatice ile yaşadığı müthiş bir 'romantizm' sekansı izleyeceksiniz. Derken Ahmet Rifat Şungar'ın Rıza'sının güceniklik

Nuri Bilge Ceylan yine harikulade kadrajlar yakalıyor.

“ Babanın gizlediği şey, oğulda açığa çıkar, demişler. İnsan babadan bazı özelliklerin kendisine geçmesine engel olamaz. ”

Son olarak "Ölümlü Dünya"da komik bir rolde izlediğimiz Doğu Demirkol burada deyim yerindeyse 'kendini aşan' bir iş ortaya çıkartıyor.

ve kıskırtmayla bulutlanan gözlerindeki öfke ve hüznün, içinize dokucak. Böyle bildik incelikli anlarda akluma hep "Mayıs Sıkıntısı"ndaki (1999) şahane oyunuyla yetenekli ve incelikli insan, çok erken kaybettiğimiz sevgili Mehmet Emin Toprak geliyor. Dolayısıyla onun canlandırdığı gencin naif gelecek beklentileriyle, günümüzün genci Sinan'ın temsil ettiği gelecek arasında büyük fark var sanki. Dönemler ve resmi iktidarlar yerine insan varoluşundaki çelişkiler üzerinden hikayeler anlatan Ceylan, "Ahlak Ağacı"nda bu kez meseleleri dolandırmadan toplumsal durumlara göbekten bağlıyor. Aradan geçen yaklaşık 20 yılda Türkiye'nin epey değiştiği konusunda hemfikir: "Hem de nasıl! Sadece değişen iktidarlar, medyasıyla, yargısıyla iç içe edilmiş bir demokrasi, gurur duyulması gereken aydınlarını hapislerde çürüten, büyük ekonomik krizlere gebe bir Türkiye olması açısından da değil, teknolojik bombardıman, globalleşme, değişen değer yargıları ve yaşama alışkanlıkları ile bambaşka bir dünya artık bu. Ama değişmeyen şey, o zaman da bu zaman da, nerede olursam olayım, her yerde kendimi su katılmamış bir 'yabancı' gibi hissediyor oluşum da olabilir. Belki de filmlerimi birbirine bağlayan asıl unsur, eğer varsa böyle bir şey, ne kadar uğraşsam da kurtulmayı bir türlü başaramadığım, böyle bir duygunun ta kendisi de olabilir.

Diyalog ağırlıklı bir film, zaman zaman oda tiyatrosu misali konuşmalar silsilesi var, karakterler sürekli birbirlerine aslında kastetmedikleri bir şeyler söylüyor, ister inşaatçı ister öğretmen olsun, Çehov'dan Şems-i Tebrizi'ye, bir yığın göndermeler havada uçuyor. Senaryodaki bu gayet

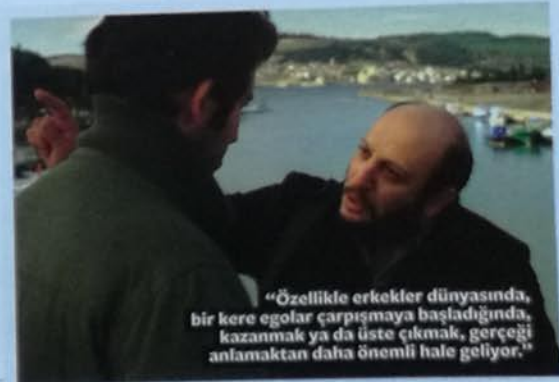
çetrefilli olabilecek yazım sürecini soruyorum: "Özellikle erkekler dünyasında, bir kere egolar çarpışmaya başladığında, kazanmak ya da üste çıkmak, gerçeği anlamaktan çok daha önemli bir hale geliverdiği için, benlikte varolan her şey ipini koparmış bir şekilde ortaya saçılmaya başlayabiliyor. Hemen herkesin 'ucuz' da olsa iyi kötü bir felsefesi vardır, ama özellikle az da olsa mürekkep yalamış herkes, bir kişilik mücadelesine girdikleri zaman, fikirlerini iyi kötü birtakım alıntılarla destekleyerek tartışılmaz kılmaya çalışır. Bunun için, daha çok, imam, yazar, öğretmen gibi birtakım aşkın kaynaklarla ilişkiye girmiş olabilecek karakterlerimizi, bu tip çatışmalı durumlarda, önemli buldukları bazı ulvi kaynaklardan yaptıkları alıntılarla süsleyecek şekilde konuşturmaya çalıştık."

Erkekler alemi ve ego denince, filmde son derece önemli bir sekans var; yazar olmak isteyen genç ile ünlü bir yazarın karşılaşması. Yani genç Sinan rolündeki Doğu Demirkol ile şahane Serkan Keskin arasında geçen bölüm, yaratım-başarı süreci üzerinden müthiş bir ego çekişmesini yansıtıyor, toplumsal imajlar ve personaların kaypaklığı derken varoluşumuz kadar eski bir hesaplaşmayı gündeme getiriyor. Kısaca karşılıklı 'tırmalamanın' doruğa ulaştığı bu sahneyi sorduğumda Ceylan bizzat analizini yapıyor ve bir nevi kendi sinemacı kimliği üzerinden yaşadığı benzer hesaplaşmaları hatırlıyor: "Gencin, ülke çapında olmasa da, sadece o bölgede tanınan yerel bir yazarla karşılaşma sahnesi, gencin karakterinin ikircikli yönlerini ve edebiyatla ilişkisinin türlü hallerini ortaya dökmemizi sağlayabilecek bir potansiyel taşıyordu.

Sinan, toyluğun da getirdiği kibirli bir özgüvenle, saygı duymadığı ve hak etmediğini düşündüğü yerel bir tanınırlığa sahip bu yazarın karşısında, giderek içinde uyanan şiddet ve tırmalama isteğine engel olamıyor ve zaman geçtikçe cüretkarlaşıyor. Eline fırsat geçtikçe de karşındakini iğnelemekten geri durmuyor. Aslında sinemacı kimliğim nedeniyle zaman zaman benim de içine düşmek durumunda kaldığım karşılaşmalar olduğu için bunlar, detaylarını iyi bildiğim, ama ufak karakter ve tepki farklılıklarına göre çok başka yönlerde de sürüklenebilecek çok seçenekli dinamikler içeren bir sahneydi bu. O nedenle sandığım kadar da kolay olmadı."

Filmlerindeki dön dolaş sanatçının çevresiyle uyumu ve 'sorumlulukları' konusuna kafa yorduğu meselesinin ise pek parkında olmadığını söylüyor: "Eğer gerçekten öyleyse bu, sanatçının sorumluluğu olgusunun, sanatçının özgürlüğü meselesinden çok daha fazla önemseniyor olmasına karşı duyduğum bir tür tepkiden de kaynaklanıyor olabilir."

Altın Palmiyeli "Kış Uykusu" kadar süslü püslü değil bu kez, üstelik daha da konuşmalı

"Özellikle erkekler dünyasında, bir kere egolar çarpışmaya başladığında, kazanmak ya da üste çıkmak, gerçeği anlamaktan daha önemli hale geliyor."

Ceylan'a göre komedyenler genelde iyi oyuncular oluyorlar.

bir senaryosu ve karakterlerle hareket eden bir kamerası var, adeta yeni bir meydan okuma. Nelerde zorlandığını sorduğumda "Hangi birini saysam?" diyerek başlıyor: "Ama yine de bu kadar konuşmalı bir senaryoda en zoru, herhalde, yazılan onca felsefi de denebilecek diyalogu karakterlerin ağzına öyle ya da böyle oturtmaya çalışıp bir şekilde inandırıcı ve hayata ait kılmaya çalışmak olmalı. Bu uğurda bazen filmin birtakım stilistik ve sinemasal tutarlılıklarından ödünler verilmek zorunda kalınsa bile, ki oluyor böyle şeyler, öncelik yine de bu inandırıcılığı sağlamaya çalışmakta benim için."

Bütün karakterlerin ahlat ağacı misali hafif yabani, yalnız ve kimsesiz, şekilsiz ve uyumsuz kaldığı düşünceme katılmıyor ve "Filmde bu benzetme, herkes için değil, sadece baba, oğul ve kısmen de dede için kullanılıyor çünkü" diyor. Dede rolünde yine benzersiz performansıyla Tamer Levent, perdede belirdiği kısa sürede öyküler zincirinde bir devamlılık hissiyatı veriyor. İdeallerinden yana kol kanat kırıklığı yaşasa da bir şeyleri kazmaya ve tırmalamaya, kendince tamir etmeye devam eden, bir yandan da takıldığı kumar borcu içinde bunalan öğretmen baba rolünde bir başka komedyen Murat Cemcir var. Öncesinde Yılmaz Erdoğan misali şahane örnekleri varsa da yine de soruyorum ama bu kez de

oyuncu seçiminin riskli olduğunu düşünmediğini söylüyor Nuri Bilge Ceylan ve "Komedyenler genelde iyi oyunculardır. Üstelik test çekimlerinde kim ikna ediciyse sonuçta onu seçiyorsun" derken Doğu'nun bu proje başladığında bir ana akım starı falan olmadığını altını çiziyor ve ekliyor: "Bir oyuncu bile değildi. Daha önce hiçbir sinema filminde yer almamıştı. Sadece stand-up yapan bir bilgisayar mühendisiydi. 'Ölümlü Dünya' filmi bizden çok sonra çekildi" sözleriyle beni düzeltiyor.

Bir ara, aile evindeki televizyonda bir Yılmaz Güney filmi görünüyor ve kendisini silahıyla birlikte kabul etmesi için ikna etmeye çabaladığı Filiz Akın'ın itirazlarını duyuyoruz, belli ki "Umutsuzlar" (1971) oynuyor. Yılmaz Güney filmi olması dışında erkeğin silahını bıraktığı ve 'sivil, dürüst' hayata adımını attığı için dışarı alemde kaybettiği bir film. "Umutsuzlar"ın bu sahnesini çok sevdiğini söylüyor Nuri Bilge Ceylan ve ekliyor: "Ayrıca sahne melodramik yapısı, duygusal yoğunluğu ve bizim sahnemizin üzerine düşen diğer sesleriyle tuhaf bir tezat oluşturarak sahnemizi güçlendirdi gibi geldi. Ayrıca fırsat çıkmışken çok sevdiğimiz Yılmaz Güney'e bir selam göndermek de fena olmadı." APM

"AHLAT AĞACI", 1 HAZİRAN'DA SİNEMALARDA.

"Bu kadar konuşmalı bir senaryoda en zoru, yazılan onca felsefi diyalogu karakterlerin ağzına oturturken inandırıcı kılabilmek."

CEYLAN VE CANNES

"Ahlat Ağacı"yla ilk kez ödülsüz dönse de Nuri Bilge Ceylan'ın bugüne kadarki Cannes performansı göğsümüzü kabartacak cinsten...

KOZA (1995) ÖDÜL: Altın Palmiye (Kısa Film)

UZAK (2003) ÖDÜL: Büyük Jüri Ödülü, En İyi Erkek Oyuncu (Muzaffer Özdemir, Mehmet Emin Toprak)

İKLİMLER (2006) ÖDÜL: FIPRESCI Ödülü

ÜÇ MAYMUN (2008) ÖDÜL: En İyi Yönetmen

BİR ZAMANLAR ANADOLU'DA (2011) ÖDÜL: Büyük Jüri Ödülü

KIŞ UYKUSU (2014) ÖDÜL: Altın Palmiye, FIPRESCI Ödülü

